

HISTORICKÝ OTISK ČLOVĚKA V KRAJINĚ – ZANIKLÁ SÍDLA MORAVY A SLEZSKA

THE HISTORICAL HUMAN IMPRINT ON THE LANDSCAPE – ABANDONED SETTLEMENTS OF MORAVIA AND SILESIA

Hana Vavrouchová¹

¹ Ústav aplikované a krajinné ekologie, Agronomická fakulta, Mendelova univerzita v Brně, Zemědělská 1, 613 00 Brno, Česká republika

Abstrakt

Tato studie zkoumá historickou stopu člověka v krajině prostřednictvím analýzy zaniklých sídel na Moravě a ve Slezsku (Česká republika), přičemž předmětem zájmu jsou sídla zaniklá po druhé světové válce v důsledku nuceného vysídlení obyvatelstva. Přestože tato sídla fyzicky zmizela, v krajině se dodnes dochovaly rozmanité relikty někdejší lidské činnosti. Výzkum využívá interdisciplinární přístup kombinující analýzu historických map, archivní výzkum a terénní průzkum. Identifikované prvky byly rozděleny do kategorií, jako jsou relikty sídel, agrární struktury, komunikační prvky a sakrální objekty, přičemž důraz byl kladen na jejich zachovalost a čitelnost v krajině.

Výsledky ukazují značnou variabilitu v míře zachování těchto prvků, která je do velké míry ovlivněna současným využitím krajiny. Nejlépe dochované struktury se obvykle nacházejí v méně intenzivně využívaných oblastech, zejména v lesnatých a horských regionech, zatímco intenzivně obdělávaná krajina vykazuje výrazný úbytek historických prvků. Klíčovým zjištěním studie je nesoulad mezi fyzickým zachováním těchto reliktních prvků a možnostmi jejich interpretace v krajině.

Z teoretického hlediska představují tyto relikty významnou součást paměti krajiny a přispívají ke kulturním ekosystémovým službám, zejména v oblasti identity a nehmotných hodnot. Studie zároveň poukazuje na jejich potenciál pro ochranu kulturního dědictví, cestovní ruch i vzdělávací využití a zdůrazňuje jejich význam pro porozumění dlouhodobým vztahům mezi člověkem a krajinou.

Klíčová slova: historický krajinný prvek, identita krajiny, opuštěná půda, kulturní dědictví, paměť krajiny

Abstract

This study examines the historical human imprint on the landscape through the analysis of vanished settlements in Moravia and Silesia (Czech Republic), many of which disappeared after World War II due to forced population displacement. Despite their physical disappearance, diverse landscape relics of past human activity remain preserved in situ. The research applies an interdisciplinary approach combining historical map analysis, archival research, and field survey. Identified elements were classified into categories, such as settlement relics, agricultural structures, communication elements, and sacred objects, with emphasis on their preservation and legibility in the landscape.

ries such as settlement relics, agrarian structures, communication features, and sacral objects, with emphasis on their preservation and landscape legibility.

The results demonstrate significant variability in the degree of preservation, largely influenced by current land use. Well-preserved structures are typically found in less intensively used areas, especially in forested and mountainous regions, while intensively cultivated landscapes show substantial loss of historical features. A key finding is the discrepancy between physical preservation and the ability to interpret these elements within the landscape.

From a theoretical perspective, these relics represent important components of landscape memory and contribute to cultural ecosystem services, particularly in terms of identity and non-material values. The study highlights their potential for heritage protection, tourism, and educational use, emphasizing their role in understanding long-term human–landscape interactions.

Keywords: historic landscape element, landscape identity, abandoned land, cultural heritage, landscape memory

ÚVOD

Tradiční kulturní krajina je chápána jako významná a nezpochybnitelná hodnota, která tvoří nedílnou součást světového kulturního dědictví. Zároveň ji v kontrastu k tomuto globálnímu významu můžeme chápat jako prostředek tvorby lokální identity. Krajina tak není pouze fyzickým prostorem, ale komplexním záznamem historických procesů, který v sobě nese jak hmotné, tak nehmotné stopy způsobů hospodaření minulých generací. V posledních desetiletích dochází k výrazným a často nevratným změnám krajiny (Antrop, 2004). Ty jsou spojeny především s procesy urbanizace, industrializace, ale také s opačným trendem, kterým je opouštění venkovských oblastí a tradičních forem hospodaření (Ruskule *et al.*, 2013; Antrop, 2014; Di Figlia, 2016; Vaishar *et al.*, 2021; Ntassiou, 2022; Frei *et al.*, 2022; Fayet, Verburg, 2023; Prishchepov *et al.*, 2025). Tento fenomén vede k postupnému zániku kulturních krajin a otevírá nové otázky týkající se jejich budoucího využití, ochrany i výzkumu.

Specifickým případem narušení kontinuity krajiny na našem území jsou změny zaznamenané v pohraničních oblastech po druhé světové válce, kde došlo k zásadní demografické proměně v důsledku poválečného odsunu německého obyvatelstva (např. Kovařík, 2006; Kovařík, 2018; Vaishar *et al.*, 2021). Tento proces vedl k zániku stovek sídel, především v odlehlých horských oblastech. Tato sídla byla často založena již ve středověku v rámci kolonizačních procesů a jejich existence byla podmíněna dostupností přírodních zdrojů, jako bylo dřevo či nerostné suroviny. Jejich zánik tak představuje nejen fyzické zmizení sídelních struktur, ale také ztrátu specifického způsobu života, hospodaření a lokální kultury. V dotčené krajině lze však stále identifikovat reliktby bývalé lidské přítomnosti – například terénní tvary, zbytky staveb, historické komunikace či změny ve vegetaci. Tyto prvky umožňují rekonstruovat minulý vývoj krajiny a poskytují cenné informace o historických socioekonomických procesech.

Pochopení časových vzorců, procesů a vývojových trajektorií krajiny představuje klíčový předpoklad pro komplexní interpretaci těchto proměn; současně tvoří nezbytný teoretický i metodologický základ pro zachování zásadních ekosystémových služeb v kulturní i přírodní krajině v kontextu budoucího vývoje (Tappeiner *et al.*, 2021). Historické krajinné prvky tak nepředstavují náhodné reliktby minulosti, ale systematicky utvářené struktury, které umožňují interpretovat genezi současné krajiny a fungují jako indikátory dlouhodobého vývoje kulturní krajiny (Fanta *et al.*, 2022).

Současné výzkumy zdůrazňují, že krajinná struktura v územích opuštěných člověkem je významně formována tzv. „land-use legacy“ efektem, tedy dlouhodobými důsledky historického využívání krajiny (Marengo *et al.*, 2025; Kotikot *et al.*, 2025). Empirické studie ukazují, že bývalé zemědělské aktivity, jako jsou pastva či extenzivní hospodaření, zanechávají v krajině strukturální i biologické stopy, které přetrvávají i po ukončení lidské činnosti a ovlivňují další vývoj vegetace i prostorové uspořádání ekosystémů (Marengo *et al.*, 2025).

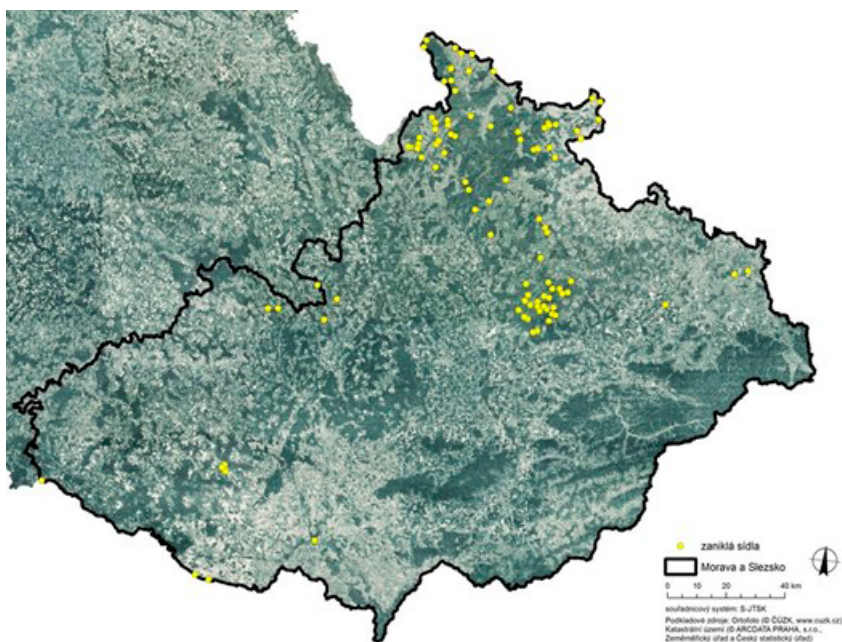
Tyto reliktní krajinné prvky přitom nevznikají náhodně, ale odrážejí kombinaci environmentálních podmínek a historických socio-ekonomických procesů, které určují jejich typologii i prostorovou distribuci (Kotíkot *et al.*, 2025; Fanta *et al.*, 2022). Současně se ukazuje, že díky pokročilým metodám dálkového průzkumu Země, geografickým informačním systémům a přístupům založeným na strojovém učení je možné tyto antropogenně podmíněné struktury systematicky identifikovat a mapovat i ve velkém měřítku (Conserva *et al.*, 2025). Historické krajinné prvky tak představují nejen důležité indikátory minulého využití území, ale i aktivní složky současné krajiny, které zásadně ovlivňují její ekologické funkce a vývojové trajektorie.

Právě identifikace a interpretace těchto dochovaných krajinných prvků otevírá prostor pro jejich chápání jako nositelů památkového potenciálu. Nejde přitom pouze o jednotlivé izolované artefakty, ale o součást širší krajinné struktury, která v sobě nese čitelné stopy minulosti a umožňuje rekonstruovat zaniklé sídelní systémy. V tomto kontextu se pozornost přesouvá od obecného hodnocení zaniklých sídel k detailní analýze konkrétních prvků dochovaných *in situ*. Následující text přináší přehled identifikovaných historických krajinných prvků, které jsou typicky spojeny s lokalitami zaniklých sídel a opuštěné krajiny.

METODIKA VÝZKUMU A PŘÍSTUP K IDENTIFIKACI HISTORICKÝCH KRAJINNÝCH PRVKŮ

Studium lokalit fyzicky zaniklých sídel a jejich bezprostředního okolí vyžaduje interdisciplinární přístup kombinující metody historické geografie a krajině-ekologického výzkumu. Pro identifikaci historických krajinných prvků byla využita kombinace následujících metod, které byly uplatněny na území postiženém poválečným odsunem:

- analýza historických a současných mapových podkladů (stabilní katastr, historické letecké měřické snímky, aktuální ortofotomapy),
- studium archivních a literárních pramenů,
- terénní výzkum zaměřený na verifikaci a dokumentaci dochovaných reliktů.

1: Přehled analyzovaných lokalit
Zdroj: Wilkaniec *et al.*, 2025

Důležitou součástí metodického přístupu byla klasifikace identifikovaných prvků podle jejich funkce a charakteru (např. reliktu obytných staveb, agrární struktury, komunikační prvky, sakrální objekty apod.) a posouzení míry dochování a čitelnosti v současné krajině. Zároveň byl hodnocen jejich potenciál z hlediska památkové ochrany a možnosti dalšího využití. Uvedený metodický postup umožňuje systematické zachycení historických stop lidské činnosti v krajině a vytváří podklad pro jejich interpretaci v kontextu krajinné paměti, identity a současných přístupů k ochraně kulturního dědictví. Podrobněji k mapování zaniklých sídel viz metodika Kovařík *et al.* (2022).

Výsledková část níže je založena na interpretaci zjištění vztažených k území Moravy a Slezska. Zahrnuta byla sídla, která fyzicky zanikala po druhé světové válce a která měla při posledním předválečném sčítání lidu (k roku 1930) alespoň 5 adres. Na Obr. 1 lze vidět přehled řešených lokalit s uvedením současného převažujícího využití území. Detailnější přehled sídel je dostupný v interaktivní mapě na webu www.zanikla-sidla.cz.

VÝSLEDKY: TYPOLOGIE A CHARAKTERISTIKA DOCHOVANÝCH KRAJINNÝCH PRVKŮ

Tato kapitola prezentuje hlavní zjištění výzkumu prostřednictvím systematizace identifikovaných historických krajinných prvků. Na základě provedené analýzy lze tyto prvky rozdělit do několika základních kategorií podle jejich funkce a původu, konkrétně na:

- reliktu obytných a hospodářských staveb,
- agrární tvary (meze, terasy, plužiny),
- komunikační prvky (historické cesty, úvozy),
- sakrální a symbolické objekty (kříže, kaple, hřbitovy),
- biotické prvky (vegetační změny, původní dřeviny),
- ostatní prvky (např. fyzické předměty).

V následující tabulce je uvedena podrobnější typologie těchto prvků včetně jejich charakteristik, čitelnosti v současné krajině a míry dochování v závislosti na lokálním kontextu.

Výsledky ukazují, že dochované krajinné prvky zaniklých sídel představují výrazně heterogenní soubor reliktů s rozdílnou mírou čitelnosti i zachování. Zásadním faktorem ovlivňujícím jejich dochování je především současný způsob využití krajiny. Nejlépe zachované struktury se nacházejí v oblastech s omezenou intenzitou hospodářské činnosti, zejména ve vyšších polohách a v lesních porostech, kde nedochází k plošné transformaci terénu.

Naopak v intenzivně zemědělsky využívané krajině dochází k výrazné redukci nebo úplnému zániku jemnějších historických struktur, přičemž přežívají spíše robustnější prvky, jako jsou agrární valy. Specifickou skupinu tvoří biotické reliktu (např. ovocné stromy), které představují postupně mizející indikátory bývalé sídelní činnosti.

Z hlediska památkového potenciálu se jako nejohroženější jeví především reliktu prostorové struktury krajiny (plužiny), agrární struktury, sakrální objekty a torza hřbitovů, které nesou významnou historickou i kulturní informaci. Naopak hmotné reliktu staveb jsou dochovány spíše fragmentárně, což souvisí s cílenými demoličními akcemi v dotčeném území a druhotným využitím stavebního materiálu v rámci nové výstavby.

Celkově lze konstatovat, že krajina zaniklých sídel představuje specifický typ „paměťové krajiny“, kde se kombinují hmotné i biologické reliktu minulého osídlení, jejichž interpretace vyžaduje komplexní přístup.

DISKUSE

Opouštění krajiny a zánik sídel představuje ambivalentní proces, který je v odborné literatuře interpretován jak z hlediska ztráty kulturní kontinuity, tak jako příležitost pro obnovu přírodních procesů. Na jedné straně dochází k narušení historické paměti, identity krajiny a vazby člověka na místo (van der Zanden *et al.*, 2018; Fayet *et al.*, 2022). Na straně druhé může ústup antropogenních aktivit vést k obnově ekologických funkcí a zvýšení biodiverzity (Peña-Angulo *et al.*, 2019; Nardi,

I: Typologie dochovaných krajinných prvků na lokalitách zaniklých sídel na území Moravy a Slezska

Skupina prvků a jejich specifikace	Čitelnost v současné krajině + typické znaky	Míra dochování + lokální kontext
Zachovalá krajinná struktura	Dochovaná je zpravidla v podobě plužiny dokumentující původní rozložení pozemkové držby, nejlépe je čitelná z dálkových pohledů a mapových podkladů, přítomné jsou zpravidla náletové dřeviny v různém stádiu sukcese doprovázející úvozové cesty, terasy či seskupení agrárních valů; vysoký potenciál pro památkovou ochranu.	Tyto struktury jsou lépe dochované ve členitých krajinách ve vyšších polohách s absencí zemědělského hospodaření (hodnotné struktury lze nalézt například na lokalitách Kraví Hora, Ztracená Voda a Valštejn v okrese Bruntál či Šléglov v okrese Jeseník), jedna se spíše o vzácný jev.
Agrární valy a haldy	Prvky jsou dochované ve velmi variabilní podobě – od drobných snosů do několik desítek metrů dlouhých valů, variabilní je také výška dosahující i více než 2 metrů.; prvky s vysokou památkovou hodnotou.	Zřetelné jsou tyto struktury v zemědělsky obhospodařované krajině (většinou se jedná o pastviny), přítomny jsou ale i v lesních porostech; reprezentativní prvky lze nalézt na lokalitě Hraničky, Kamenné a Hřibová (okres Jeseník).
Staré ovocné stromy	Jde většinou o stále plodící jednice situované na území zaniklých zahrad a v bezprostředním okolí zaniklých stavení, zdravotní stav je ale již zhoršený a je patrný ústup těchto prvků, nejčastěji se jedná o jabloně, hrušně a švestky.	Staré ovocné stromy se objevují napříč lokalitami, jde o poměrně častý prvek, vzácnější jsou původní ovocné keře (přítomné např. v Muzlově). Mezi výrazné lokality patří Hřibová, Kamenné (okres Jeseník) či Muzlov a Březinka (okres Svitavy).
Ostatní původní dřeviny	Původní listnaté dřeviny jsou většinou součástí současných lesních porostů jehličnatých dřevin. Jde zejména o lípy a jasanů. Konkrétní dřeviny lze již zpravidla pozorovat na leteckých měřických snímcích zachycujících sídlo před zánikem, nejčastěji jde o jednice původně doprovázející hlavní či hospodářské stavení, vzácně jsou dochovány aleje či stromořadí.	V případech soliterních dřevin jde o poměrně častý prvek, dobrým konzervačním médiem je přítomnost lesního porostu, lze je však nalézt i v pohledově otevřených krajinách. Působivé prvky lze nalézt v Muzlově (zde i aleje) a v Březince (okres Svitavy), Kamenné, Hřibové (okres Jeseník) či na Štolnavě (okres Šumperk).
Původní stavební materiály	Vyskytují se nejčastěji v podobě běžnějších snosů střešních tašek z břidlice či vzácnějších hromad stavebního kamene, výskyt je logicky vázán na bezprostřední okolí původních staveb.	Prvek je častěji pozorovatelný ve vyšších polohách a v hůře dostupných lokalitách (Hraničná, Kamenné v okrese Jeseník), lze jej ale nalézt i v nížinách (Annín v okrese Jeseník či v Muzlově)
Stavební ruiny	Nejvíce působivý prvek asociující původní rezidenční funkci lokality, dochován v podobě torza obvodových stěn, zřídka v uzavřeném tvaru; s potenciálním památkovým významem.	Spíše vzácný prvek (většina stavebního materiálu byla využita na jiných stavbách), většinou součástí lesních porostů či zarostlých snosů, nejvíce ruin se nachází v okrese Jeseník (např. Hřibová, Zastávka, Kamenné, Hraničky, Hraničná)
Sklepní prostory a studny	Prvky vázané na lokality původních staveb, konstrukce je tvořena kamenivem; s potenciálním památkovým významem.	Velmi vzácný prvek, většina těchto prostor byla zasypána, působivé prvky lze nalézt na lokalitě Annín, Hraničky a Hraničná (okres Jeseník), v nedávné době zanikl sklepní prostor na lokalitě Březinka v důsledku pokračující těžby.
Zpevněné historické cesty a kamenné mosty; patníky	Jde o kamenné konstrukční prvky dosud sloužící svému původnímu účelu (s výjimkou patníků, které se většinou dochovaly ve skupinovém uspořádání).	Vzácnější prvky, které se většinou nacházejí v lesních porostech nebo na odlehlých lokalitách; mezi zajímavé lokality patří Ferdinandov (okres Bruntál) či Růžová (okres Jeseník).

Skupina prvků a jejich specifikace	Čitelnost v současné krajině + typické znaky	Míra dochování + lokální kontext
Torza hřbitovů	Jedná se o rozvaliny původních náhrobků, většinou je zachovaná i obvodová stěna hřbitova, prvek doprovází vegetace v různém stádiu sukcese; s vysokým památkovým potenciálem.	Velmi vzácný prvek, poměrně často je možné nalézt pozůstatky na území současného vojenského výcvikového prostoru Libavá, na ostatních lokalitách tento prvek většinou chybí.
Sakrální památky	Jde o variabilní skupinu obsahující různé velké stavby s odlišnými stupni údržby, většinu těchto prvků tvoří udržované menší kaple, zřídka je dochován kostel; s potenciálním památkovým významem.	Typický je tento prvek pro odlehlé lokality, zejména v okrese Bruntál.
Fyzické předměty	Nejčastěji se jedná o úlomky keramiky, kovové části artefaktů či vnitřní konstrukční prvky (např. ozdobné kachle).	V rámci povrchového sběru jde spíše o vzácné relikty.

Marini, 2021). Tento dualismus dobře ilustruje komplexnost postprodukční krajiny, za pozornost stojí zejména potenciál těchto lokalit z hlediska identifikace permanentních krajinných struktur.

Je však třeba zdůraznit, že tyto struktury nejsou automaticky zachovány, ale jsou podmíněny mírou zásahů v krajině a charakterem dlouhodobého managementu. Procesy intenzifikace zemědělství nebo naopak opouštění krajiny mohou vést k jejich degradaci či zániku, a tím i ke ztrátě kulturních ekosystémových služeb, které jsou s nimi spojeny (Antrop, 2005). V tomto ohledu se ukazuje jako zásadní integrovat ochranu historických krajinných prvků do plánování krajiny, neboť jejich zachování nepředstavuje pouze otázku kulturního dědictví, ale i udržení širšího spektra ekosystémových služeb, které přispívají ke kvalitě života obyvatel.

Dochované relikty zaniklých sídel představují významné nositele krajinné paměti a podílejí se na utváření identity území. Tento aspekt lze dobře interpretovat právě prostřednictvím konceptu kulturních ekosystémových služeb (Bieling, Plieninger, 2013; Bieling, Plieninger, 2013; Hølleland *et al.*, 2017; Pascual *et al.*, 2017; Eliasson *et al.*, 2018), který zdůrazňuje nemateriální hodnoty krajiny. V tomto kontextu historické krajinné prvky, jako jsou meze, terasy, historické cesty či drobné sakrální objekty, nepředstavují pouze relikty minulého hospodaření, ale fungují jako významní nositelé unikátních krajinných znaků formujících lokální identitu. Současné studie dlouhodobě zdůrazňují, že tyto prvky zprostředkovávají kontinuitu mezi minulostí a současností a přispívají k vnímání krajiny jako „čitelného“ prostoru, jehož struktura odráží historické procesy a způsoby využívání území (Bürgi *et al.*, 2010; Pascual *et al.*, 2017; Kreisslová *et al.*, 2025; Wilkaniec *et al.*, 2025). Právě tato čitelnost krajiny je klíčová pro formování vztahu člověka ke krajině a pro vznik kulturních ekosystémových služeb, zejména v rovině estetického vnímání, „sense of place“ a regionální identity. Historické krajinné struktury tak mohou zvyšovat hodnotu krajiny nejen z hlediska biodiverzity a ekologických funkcí, ale i z hlediska jejího rekreačního a turistického potenciálu.

Identifikované historické krajinné prvky tak nelze chápat jako izolované artefakty, ale jako součást strukturované krajinné paměti, která odráží vývojové trajektorie využívání území a zároveň ovlivňuje jeho současné fungování (Tappeiner *et al.*, 2021; Fanta *et al.*, 2022).

Výsledky ukazují, že míra dochování krajinných prvků se mezi jednotlivými lokalitami výrazně liší. Klíčovým faktorem je především současný způsob využití krajiny. Nejlépe zachované struktury se nacházejí v oblastech s nízkou intenzitou hospodářského využití, typicky ve vyšších polohách a v lesních porostech, kde nedochází k plošné transformaci reliéfu. Naopak v intenzivně zemědělsky využívaných oblastech dochází k výrazné redukci historických struktur, přičemž přezívají spíše robustnější relikty, jako jsou agrární valy. Tento vzorec odpovídá obecným poznatkům o opouštění zemědělské půdy v Evropě, kde jsou marginální oblasti náchylnější k depopulaci a následnému zachování historických struktur v „zakonzervované“ podobě (Navarro, Pereira, 2012; Tieskens *et al.*, 2017; Prus *et al.*, 2021).

Z analýzy dále vyplývá, že fyzická dochovanost prvků nemusí nutně odpovídat jejich čitelnosti v krajině. Zatímco některé relikt (např. agrární valy nebo plužiny) jsou dobře identifikovatelné i při částečné degradaci, jiné prvky (zejména drobné artefakty) zůstávají vizuálně obtížně rozpoznatelné bez detailního terénního průzkumu.

Čitelnost krajiny je tak výsledkem kombinace fyzického stavu prvků, vegetačního krytu a znalosti historického kontextu. V tomto smyslu lze krajinu zaniklých sídel chápat jako „vrstvený text“, jehož interpretace vyžaduje interdisciplinární přístup (Forman, Wu, 2025). Zaniklá sídla a jejich relikt lze chápat jako specifickou formu „paměťové krajiny“, kde se propojuje hmotné dědictví s kolektivní pamětí. Tyto lokality tak mají potenciál posilovat regionální identitu a vytvářet nové rozvojové možnosti v současné krajině. V kontextu transformace venkovského prostoru směrem k postprodukčním funkcím (Almeida, Daniel, 2022) se tyto formy využití stávají stále významnějšími. Důležitou roli zde hraje interpretace těchto míst, tedy schopnost zprostředkovat jejich historický příběh současným návštěvníkům (Kreisslová *et al.*, 2025).

ZÁVĚR

Závěrem lze konstatovat, že krajina zaniklých sídel nepředstavuje pouze prostor s relikt minulého osídlení, ale komplexní socio-ekologický systém, v němž se dlouhodobě prolínají přírodní procesy s historickými stopami lidské činnosti.

Z hlediska praktického využití představují identifikované prvky významný potenciál zejména v oblasti:

- cestovního ruchu (např. tematické stezky zaměřené na zaniklá sídla),
- environmentálního vzdělávání,
- komunitních aktivit a participativních projektů,
- památkové péče.

Zároveň však výsledky naznačují, že budoucnost těchto prvků není jednoznačná. Jejich existence je podmíněna jak fyzickou dochovaností, tak schopností jejich identifikace a interpretace v současné krajině, přičemž oba tyto aspekty jsou výrazně ovlivněny aktuálním způsobem využití území. V tomto ohledu se jako klíčové jeví nejen jejich systematické mapování a dokumentace, ale také aktivní integrace do nástrojů územního plánování a managementu, které by zohledňovaly jejich vícevrstevnou hodnotu. Historické krajinné prvky tak představují důležitý most mezi minulostí a budoucností krajiny – nejen jako svědectví zaniklých sídel, ale jako aktivní činitel utvářející současnou krajinnou strukturu i její vnímané hodnoty. Formální i faktická ochrana těchto prvků by tak měla být jednoznačně posílena.

POUŽITÁ LITERATURA

- ALMEIDA, J., DANIEL, A. D. 2022. Post-pandemic opportunities for low-density territories: Insights and implications from Portuguese case studies. *European Planning Studies*. 31(10), 2034–2057.
- ANTROP, M. 2004. Landscape change and the urbanization process in Europe. *Landscape and Urban Planning*. 67(1–4), 9–26. ISSN 0169-2046. [https://doi.org/10.1016/S0169-2046\(03\)00026-4](https://doi.org/10.1016/S0169-2046(03)00026-4)
- ANTROP, M. 2005. Why landscapes of the past are important for the future. *Landscape and Urban Planning*. 70(1–2), 21–34. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2003.10.002>
- ANTROP, M. 2014. Interpreting diversity in the European landscape. A comment on perspective essays by Agnoletti and Schnitzler. *Landscape and Urban Planning*. 126, 81–83. ISSN 0169-2046. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2014.02.013>
- BIELING, C., PLIENINGER, T. 2013. Recording Manifestations of Cultural Ecosystem Services in the Landscape. *Landscape Research*. 38(5), 649–667. <https://doi.org/10.1080/01426397.2012.691469>
- BÜRGI, M., STRAUB, A., GIMMI, U. *et al.* 2010. The recent landscape history of Limpach valley, Switzerland: considering three empirical hypotheses on driving forces of landscape change. *Landscape Ecol.* 25, 287–297. <https://doi.org/10.1007/s10980-009-9412-2>

- CONSERVA, M., WILSON, A., STANTON, C., BATCHU, V., GULSHAN, V. 2025. Mapping Farmed Landscapes from Remote Sensing. *arXiv preprint arXiv*: 2506.13993
- Di FIGLIA, L. 2016. Turnaround: a bandoned villages, from discarded elements of modern Italian society to possible resources. *International Planning Studies*. 21(3), 278–297. <https://doi.org/10.1080/13563475.2016.1186530>
- ELIASSON, I., KNEZ, I., FREDHOLM, S. 2018. Heritage Planning in Practice and the Role of Cultural Ecosystem Services. *Heritage & Society*. 11(1), 44–69. <https://doi.org/10.1080/2159032X.2019.1576428>
- FANTA, V., BENEŠ, J., ZOUHAR, J. *et al.* 2022. Ecological and historical factors behind the spatial structure of the historical field patterns in the Czech Republic. *Sci. Rep.* 12, 8645. <https://doi.org/10.1038/s41598-022-12612-8>
- FAYET, C. M. J., REILLY, K. H., VAN HAM, C., VERBURG, P. H. 2022. The potential of European abandoned agricultural lands to contribute to the Green Deal objectives: Policy perspectives. *Environmental Science & Policy*. 133, 44–53. ISSN 1462-9011. <https://doi.org/10.1016/j.envsci.2022.03.007>
- FAYET, C. M. J., VERBURG, P. H. 2023. Modelling opportunities of potential European abandoned farmland to contribute to environmental policy targets. *CATENA*. 232, 107460. ISSN 0341-8162. <https://doi.org/10.1016/j.catena.2023.107460>
- FREI, T., EDOU, K., RODRÍGUEZ FERNÁNDEZ-BLANCO, C., WINKEL, G. 2022. Governing abandoned land: Storylines on natural forest regrowth in France and Spain. *Environmental Science & Policy*. 135, 58–66. ISSN 1462-9011. <https://doi.org/10.1016/j.envsci.2022.04.022>
- FORMAN, R. T. T., WU, J. The evolution of landscape ecology reflected in 100 books. *Landsc. Ecol.* 40, 109. <https://doi.org/10.1007/s10980-025-02132-x>
- HØLLELAND, H., SKREDE, J., HOLMGAARD, S. B. 2017. Cultural Heritage and Ecosystem Services: A Literature Review. *Conserv. Manag. Archaeol. Sites*. 19(3), 210–237. <https://doi.org/10.1080/13505033.2017.1344>
- KOTIKOT, S. M., SMITHWICK, E. A. H., GERGEL, S. *et al.* 2025. Historical land policies influence contemporary landscape patterns in agropastoral landscapes. *Landsc. Ecol.* 40, 163. <https://doi.org/10.1007/s10980-025-02178-x>
- KOVAŘÍK, D. 2006. *Proměny českého pohraničí v letech 1958–1960. Demoliční akce v českém pohraničí se zřetelem k vývoji po roce 1945.* Komunistické Československo na přelomu 50. a 60. let, sv. 3. Brno: Prius.
- KOVAŘÍK, D. 2018. Zanikání sídel na Moravě po roce 1945. *Časopis Matice moravské*. 137(2), 341–361.
- KOVAŘÍK, D., BEDNAŘÍK, P., NOSKOVÁ, H., VAVROUCHOVÁ, H., PEŘINKOVÁ, V., MEZEROVÁ, L. 2022. *Prezentace zaniklých sídel v českém pohraničí ve výstavní činnosti a muzejních expozicích.* Certifikovaná metodika. Praha – Brno: Akademie věd České republiky, Ústav pro soudobé dějiny, v.v.i.; Mendelova univerzita v Brně, Agronomická fakulta, Ústav aplikované a krajinné ekologie; Masarykova univerzita Brno, Fakulta informatiky, Ateliér grafického designu a multimédií.
- KREISSLOVÁ, S., VAVROUCHOVÁ, H., JÍLEK, K., KOVAŘÍK, D. 2025. Reanimation of abandoned places: three case studies from Czechia. *International Journal of Heritage Studies*. 31(10), 1357–1373. <https://doi.org/10.1080/13527258.2025.2484685>
- MARENGO, G., ANSELMETTO, N., BARBERIS, D., LOMBARDI, D., LONATI, M., GARBARINO, M. 2025. Land-use legacy drives post-abandonment forest structure and understory in the western Alps. *Landscape and Urban Planning*. 105357. ISSN 0169-2046. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2025.105357>
- NAVARRO, L. M., PEREIRA, H. M. 2012. Rewilding Abandoned Landscapes in Europe. *Ecosystems*. 15(6), 900–912. <http://www.jstor.org/stable/23253732>
- NARDI, D., MARINI, L. 2021. Role of abandoned grasslands in the conservation of spider communities across heterogeneous mountain landscapes. *Agriculture, Ecosystems & Environment*. 319, 107526. ISSN 0167-8809. <https://doi.org/10.1016/j.agee.2021.107526>
- NTASSIOU, K. 2022. Studying abandoned settlements' renaissance in the context of rural geography: perspectives for Prespes, Greece. *European Planning Studies*. 30(2), 359–383.

- PASCUAL, U. *et al.* 2017. Valuing nature's contributions to people: the IPBES approach. *Current Opinion in Environmental Sustainability*. 26: 7–16.
- PEÑA-ANGULO, D., KHORCHANI, M., ERREA, P., LASANTA, T., MARTÍNEZ-ARNÁIZ, M., NADAL-ROMERO, E. 2019. Factors explaining the diversity of land cover in abandoned fields in a Mediterranean mountain area. *CATENA*. 181, 104064. ISSN 0341-8162. <https://doi.org/10.1016/j.catena.2019.05.010>
- PRISHCHEPOV, A. V., ANDERS, K., FERANEC, J., GOGA, T., GRADINARU, S. R., KOLÁŘ, J., PAZUR, R., POTŮČKOVÁ, M. ZAGAJEWSKI, B., KUPKOVÁ, L. 2025. The progress and potential directions in the remote sensing of farmland abandonment. *Remote Sensing of Environment*. 115019. ISSN 0034-4257. <https://doi.org/10.1016/j.rse>
- PRUS, B., DUDZIŃSKA, M., BACIOR, S. 2021. Determining and quantifying the historical traces of spatial land arrangements in rural landscapes of Central and Eastern Europe. *Sci Rep*. 11, 23421. <https://doi.org/10.1038/s41598-021-02892-x>
- RUSKULE, A., NIKODEMUS, O., KASPARINSKIS, R., BELL, S., URTANE, I. 2013. The perception of abandoned farmland by local people and experts: Landscape value and perspectives on future land use. *Landscape and Urban Planning*. 115, 49–61. ISSN 0169-2046. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2013.03.012>
- TAPPEINER, U., LEITINGER, G., ZARIŇA, A. *et al.* 2021. How to consider history in landscape ecology: patterns, processes, and pathways. *Landscape Ecol*. 36, 2317–2328. <https://doi.org/10.1007/s10980-020-01163-w>
- TIESKENS, K. F., SCHULP, C. J. E., LEVERS, C., LIESKOVSKÝ, J., KUEMMERLE, T., PLIENINGER, T., VERBURG, P. H. 2017. Characterizing European cultural landscapes: Accounting for structure, management intensity and value of agricultural and forest landscapes. *Land Use Policy*. 62, 29–39. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2016.12.001>
- VAISHAR, A., VAVROUCHOVÁ, H., LEŠKOVÁ, A., PEŘINKOVÁ, V. 2021. Depopulation and Extinction of Villages in Moravia and the Czech Part of Silesia since World War II. *Land*. 10(4), 333. <https://doi.org/10.3390/land10040333>
- VAN DER ZANDEN, E. H., CARVALHO-RIBEIRO, S. M., VERBURG, P. H. 2018. Abandonment landscapes: user attitudes, alternative futures and land management in Castro Laboreiro, Portugal. *Reg Environ Change*. 18, 1509–1520. <https://doi.org/10.1007/s10113-018-1294-x>
- WILKANIEC, A., VAVROUCHOVÁ, H., GAŁECKA-DROZDA, A. 2025. Vanishing Villages: a comparative study of rural depopulation in Wielkopolska, Moravia, and Czech Silesia. *Landscape History*. 46(1), 117–138. <https://doi.org/10.1080/01433768.2025.2503542>

Contact Information / Kontaktní údaje

Hana Vavrouchová: hana.vavrouchova@mendelu.cz, <https://orcid.org/0000-0002-9440-5820>